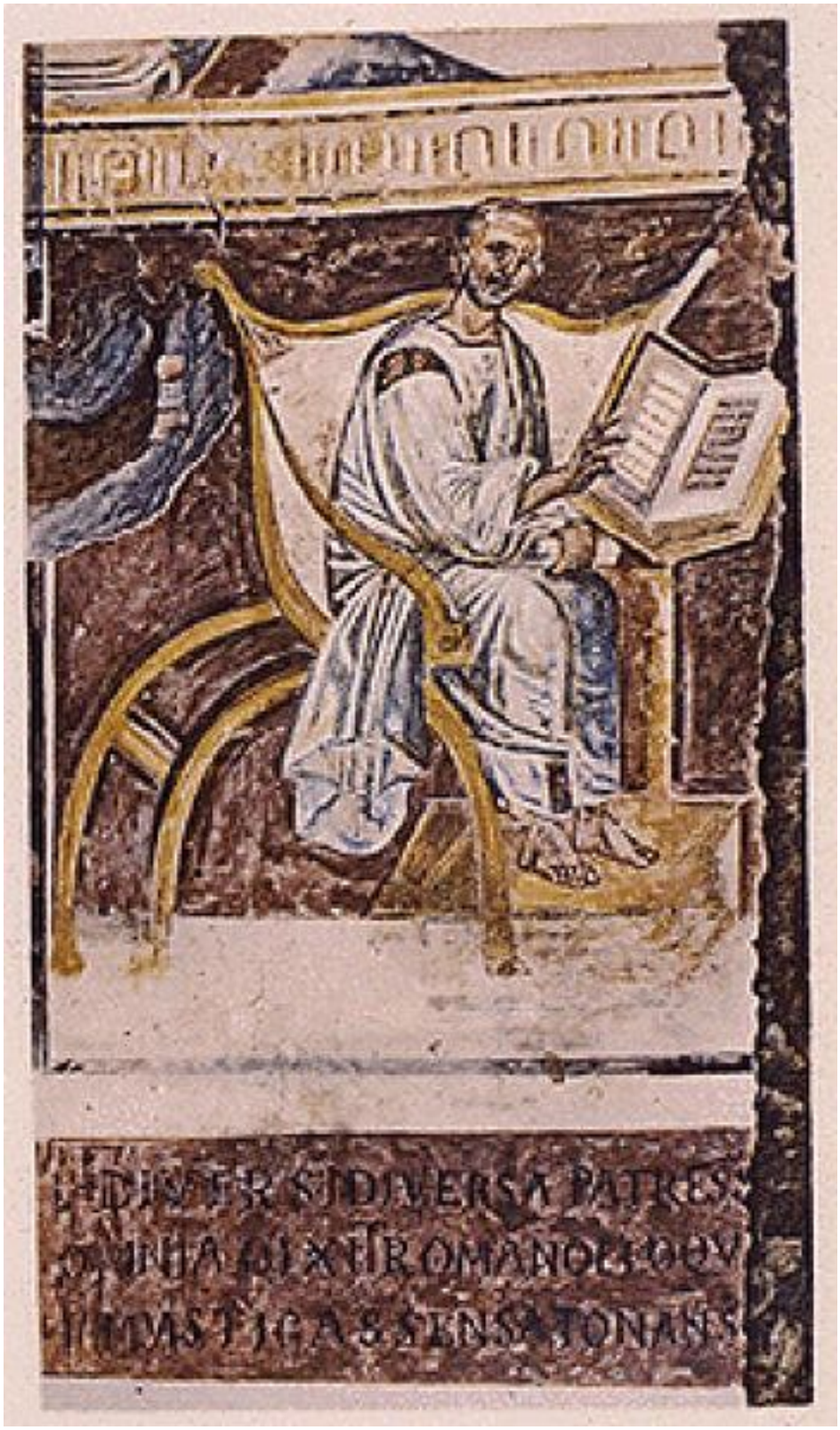

ÁPRILIS 23. – A KÖNYV NAPJA – A SZERZŐI JOGOK NAPJA

Drótos László

E-book forradalom

„Akik ragaszkodnak a döglött tehén bőrébe kötött falemezek látványához és tapintásához - s fizetni is hajlandóak érte -, azoknak azért nem kell majd lemondani róla; szükség esetén automatikusan le lehet gyártatni néhány elegáns kötetet." William Mitchell-nek, az MIT dékánjának kétértelműen ironikus szavait sokan idézik szerte az Interneten, melyek egy új korszak kezdetét, az elektronikus könyvek eljövetelét hirdetik.

Számítógépes formában olvasható könyvek persze már régóta léteznek. Még a „múlt század" hetvenes éveiben indult például az amerikai Project Gutenberg az angol nyelvű szépirodalom online terjesztésére, a nyolcvanas évek második felétől ezerszámra publikálják a teljes szövegű műveket CD-ROM lemezeken, és 1994 óta működik a Magyar Elektronikus Könyvtár is, ami szak- és szépirodalmat egyaránt gyűjt és szolgáltat az Interneten. Az elmúlt 2-3 évben viszont tényleg valami új dolog kezdődött el ezen a téren, és mivel hatalmas pénzek sorakoztak fel mögötte, várhatóan nagy hatással lesz a könyvkiadásra, -terjesztésre, -olvasásra, illetve általában a „könyv" fogalmára.

A folyamat egyik jelentős eseménye - mely talán valóban egy forradalom kezdetét jelentette - Stephen King „Riding the Bullet" című novellájának Internetes publikálása volt 2000. március 14-én. A művet néhány nap alatt több mint félmillió alkalommal töltötték le (a csúcsidőszakban másodpercenként 5 példányban, gyorsan túlterhelve a szolgáltató gépeket), majd rövidesen egy hackernek sikerült a másolásvédelmet feltörnie, így már számos kalózpéldány is közkézen forog. Ez volt az első meggyőző bizonyíték arra, hogy tömeges igény van az elektronikus könyvekre, hogy valódi piac van a kibertérben.

A könyvkiadók a másik intő jelet a Napstertől kapták: a könyveknél egyszerűbben számítógépre vihető és élvezhető zenék lavinaszerű terjedése a file-cserélő szoftverek segítségével, arra figyelmeztette őket, hogy ha nem lépnek gyorsan, akkor az ő termékeik is könnyen a lemezgyárak kiadványainak sorsára jutnak. Az árusítható elektronikus könyvek (e-books) szabványainak és az olvasásukhoz szükséges szoftver és hardver eszközöknek a kifejlesztése már néhány éve egyébként is folyamatban volt, de ezek a fejlemények felgyorsították a munkákat, és a pénzt megszimatolva néhány igazi nagyágyú - köztük a Microsoft - is belépett a versenybe.

Hirtelen tucatnyi e-book formátum és a hozzájuk tartozó néhány százdolláros, kisméretű célszámítógép jelent meg. A Rocket eBook, a SoftBook, az Everybook és társaik már inkább könyvre hasonlítanak, mint számítógépre, a beléjük tölthető sok ezer oldal ugyanúgy lapozható, jegyzetelhető, könyvjelzővel ellátható, mint papíralapú elődjük esetében, de néhány igen hasznos plusz szolgáltatást is tudnak: például villámgyors keresés a teljes szövegben, sötétben is olvasható megvilágított képernyő, állítható betűméret és színek, felolvasó szoftver. Az e-book állományok többsége emellett a hordozható kézi- és táskagépeken, valamint a hagyományos PC-ken is megnézhető, ingyenes olvasóprogramokkal. A formátumok vetélkedéséből valószínűleg az Adobe cég PDF-je (Portable Document Format) és a Microsoft által is támogatott OEB (Open E-book) szabvány marad meg, mindkettő nagyon sokoldalú és többek között másolásvédelmet is tartalmaz.

Az olvasóeszközökön kívül már csak e-book kiadókra van szükség az új iparág beindításához - a nyomdák, terjesztők és könyvesboltok kihagyhatók a folyamatból, ezek feladatát ellátja az Internet. Gombamódra szaporodnak is az elektronikus könyveket publikáló cégek, köztük már néhány magyar is található. Alapvetően kétféle stratégiát követnek ezek a kiadók: vagy nyomtatásban gazdaságtalan, szűk olvasókört érdeklő műveket jelentetnek meg, vagy éppen hogy a népszerű, bestseller írókat és műfajokat publikálják, ezzel próbálva rászoktatni az embereket a képernyőn való olvasásra. A „beetetés" egyik további módja, hogy a legtöbb kiadónál ingyenes könyveket is letölthetünk (általában már nem jogvédett klasszikusokat) és a fizetős kiadványok ára is rendszerint jóval alacsonyabb, mint a nyomtatott változat. A közvetítők kihagyása a publikálási tevékenység gazdasági vonatkozásait alapjaiban változtatja meg: a költségek jelentős csökkenésével a szerzők és az olvasók egyaránt jobban járnak.

A nagy kérdés persze az, hogy valóban sikerül-e tömegeket megnyerni az újfajta könyvek híveinek? Jelenleg az emberek sokkal jobban szeretnek számítógéppel írni, mint olvasni. A hosszabb elektronikus leveleket és Web-oldalakat szinte mindenki kinyomtatja, ha rendesen át akarja őket nézni. „Mikor már 12 órája ülök a számítógép előtt, olyanok a szemeim, mint két teniszlabda" - panaszkodik Umberto Eco. A Xerox cég egyik kutatója, Nick Sheridon szerint: „A számítógépes monitor a műszálas ruhához hasonlít. Az ötvenes években feltalált műszál minden szempontból ideális: egyszerű előállítani és felhasználni, a belőle készült ruha könnyen mosható és nem kell vasalni. Csak éppen az emberek nem szívesen hordják. A monitor is a valaha kitalált leggyorsabb, legolcsóbb és leghatékonyabb eszköz a szövegek megjelenítésére, de sajnos senki nem szeret róla olvasni."

Az ergonómiai nehézségek kétségtelenül a legnagyobb hátráltatói az elektronikus könyvek terjedésének. Még a könyvméretű, hordozható e-book olvasók sem olyan kényelmesek, mint a zsebre vágható, hajlékony, fél kézzel tartható puhakötésű könyvek vagy a széthajtható újságok, a képfelbontásuk meg sem közelíti a nyomtatott papírét, és folyton újra kell tölteni az akkumulátorukat. Ugyanakkor a diákoknak, a sokat utazóknak, a tudományos kutatóknak, a nyelvtanulóknak, a vakoknak és több más csoportnak nagyon nagy segítség lesz, hogy egy egész könyvtárat vihetnek magukkal egy többé-kevésbé intelligens, alig 1 kilós kis készülékben, amely mellesleg valószínűleg még mobil telefonként, MP3-lejátszóként, noteszként, Internet böngészőként és elektronikus levelezőként is szolgál majd.

Mások szerint viszont az igazi megoldást az elektronikus papír és tinta fogja jelenteni. A Xerox és a 3M, illetve az E Ink és a Bell Labs közös fejlesztései néhány éven belül piacképes, olcsó termékek lehetnek, ha minden jól megy. Az e-papír nem vastagabb, mint egy írásvetítő fólia, ugyanolyan hajlékony, a betűket és a képeket két réteg közé zárt tizedmilliméteres kis golyók rajzolják ki, melyek gyenge elektromos feszültséggel állíthatók be a megfelelő irányba, és ezt a helyzetüket azután áramforrás nélkül is megőrzik. A fóliák összesodorhatók vagy lapokra szabdalhatók és egybe is köthetők, a szükséges elektronika pedig a kötet gerincében helyezhető el.

Isaac Asimov harminc évvel ezelőtt egy olyan videokazettáról álmodozott, amely magában foglalja a lejátszó készüléket is, nem kell hozzá tápenergia, nem zavarja a környezetet, és

különösebb kezelő szervek nélkül, szinte csak a szemünkkel vezérelhető. Majd nem kis megelégedéssel állapította meg, hogy ez a mindentudó, futurisztikus kazetta már évszázadok óta létezik, és „könyv"-nek hívják. Könnyen lehet, hogy a most kibontakozó e-book forradalom végére egy hasonló kört ír le a technikai civilizáció: a legkényelmesebb e-book kifejlesztésére tett erőfeszítések eredményeként az emberiség újra feltalálja a Könyvet.

Magyar és külföldi e-book kiadók:
http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/ekiado/
http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/kulfoldi/

